

**Alternatieve vormen van opvang voor kinderen zonder ouderlijke zorg
verwachtingen, uitdagingen en mogelijkheden
voor de opvang binnen de eigen gemeenschap in India**

Een initiatief van Cordaid en Kinderpostzegels

**Overzicht van het debat
betreffende kinderen zonder ouderlijke zorg
en mogelijke vormen van opvang**

Inhoud

I	Inleiding	3
II	Kinderen zonder ouderlijke zorg.....	4
III	Internationale verdragen en de verantwoordelijkheden van overheden	5
IV	Verschillende vormen van opvang	6
V	Specifieke problematiek	8
VI	Specifieke groepen kwetsbare kinderen	9
VII	Kader voor gezamenlijke actie	11
	Conclusie	13
Bijlage 1	Lijst met afkortingen	14
Bijlage 2	Specifieke problemen bij kinderen zonder ouderlijke zorg.....	15
Bijlage 3	Weeshuizen als laatste redmiddel.....	16
Bijlage 4	Relevante informatiebronnen	17

I Inleiding

Uit het jaarrapport¹ van UNICEF blijkt dat in 2003 naar schatting 143 miljoen kinderen, in de leeftijd tot 18 jaar, in 93 ontwikkelingslanden een of beide ouders hebben verloren. Daarnaast zijn er in de hele wereld kinderen die gescheiden leven van hun ouders, omdat hen binnen het gezin geen economische zekerheid en/of een beschermde leefomgeving geboden kan worden.

Niets kan het leed verzachten van kinderen die een of beide ouders zijn kwijt geraakt door ziekte, ongeluk of een conflictsituatie, of van kinderen die door omstandigheden niet door hun ouders worden verzorgd. Door eendrachtige samenwerking kunnen we er echter wel voor zorgen dat het lijden van veel kinderen wordt verlicht en kunnen we bijdragen aan betere toekomstperspectieven voor deze kinderen.

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (*United Nations Convention on the Rights of the Child* – afkorting UNCRC) bevestigt dat het voor kinderen van het grootste belang is op te groeien binnen het eigen gezin. Er zijn echter steeds meer kinderen die dit meest essentiële recht niet kennen, die worden verwaarloosd en leven onder extreem moeilijke omstandigheden. De emoties, de opvoeding en de geestelijke en lichamelijke behoeftes van kinderen zonder ouderlijke zorg krijgen vaak onvoldoende aandacht. Deze kinderen kunnen daardoor hun toevlucht gaan zoeken tot gevaarlijke overlevingsstrategieën.

Cordaid en Stichting Kinderpostzegels Nederland zijn van oordeel dat kinderen moeten worden verzorgd en niet alleen maar opgevangen, en dat niet een tehuis maar het gezin de ideale leefomgeving is voor een kind. Wij vinden dat een kind niet of zo kort mogelijk van zijn/haar familie gescheiden mag worden, tenzij het kind slachtoffer is van uitbuiting, misbruik of verwaarlozing binnen het gezin. In dergelijke gevallen is het nog altijd beter voor het kind om op te groeien in een gezinsomgeving (ook al is dat niet de eigen familie) vanwege de ondersteuning en affectie die kan worden gegeven en die essentieel zijn voor de gezonde ontwikkeling van het kind. We willen benadrukken dat de hoofdverantwoordelijkheid ligt bij de nationale overheid om conform het UNCRC te zorgen voor beleidsmaatregelen, wettelijke voorschriften en hulpverlening om kinderen te beschermen, de relatie tussen ouder en kind te bevorderen en te garanderen dat al het mogelijke wordt gedaan om families bijeen te houden.

Gedurende tientallen jaren werden kinderen zonder ouderlijke zorg opgevangen in instellingen en in pleeggezinnen. Uit recente onderzoeken blijkt dat het voor de ontwikkeling van het kind zeer belangrijk is om op te groeien in een gezinsomgeving. De ervaringen in verschillende landen leren dat bepaalde maatregelen het kind bij de ouder(s) of een familielid kan blijven. Een aantal alternatieve vormen van opvang is ontwikkeld, waarbij de familie in de ruimste zin van het woord en de gemeenschap een centrale rol spelen. Sommige deskundigen zijn nog steeds sceptisch over deze benadering en benadrukken het gevaar van kindermisbruik. Anderen menen echter dat opvang in instellingen of in pleeggezinnen ook niet zonder risico is. Veel organisaties die met kinderen zonder ouderlijke zorg werken en voor deze kinderen opvang bieden, zijn niet altijd volledig op de hoogte van deze nieuwe inzichten.

Cordaid en Kinderpostzegels hebben het initiatief genomen om de discussie te starten over de voor- en nadelen van verschillende vormen van opvang en om partnerorganisaties en andere geïnteresseerde niet-gouvernementele organisaties (ngo's) in Azië te stimuleren om alternatieve vormen van opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg te integreren binnen hun reguliere activiteiten door:

- Het leveren van voldoende informatie zodat de organisaties een weloverwogen beslissing kunnen nemen over toekomstig beleid;

¹ State of the World Children 2006, Excluded and Invisible, UNICEF 2005, p.49

- Het faciliteren van “linken” en netwerken van de desbetreffende organisaties met
 - instellingen die expertise hebben op dit gebied
 - vergelijkbare organisaties met praktische ervaring en/of die worstelen met vergelijkbare problemen.

Om de discussie op gang te brengen is het van belang om een overzicht te geven van de belangrijkste stromingen binnen het huidige debat rond de opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg.

II Kinderen zonder ouderlijke zorg

Gedurende de laatste vijf jaar heeft een aantal internationale organisaties zich actief bezig gehouden met de problematiek betreffende wezen en andere kwetsbare kinderen. De resultaten van die bevindingen kunnen worden nagelezen in verschillende handboeken en op websites. In bijlage 4 staan relevante bronnen van informatie.

In deze notitie worden de volgende termen gebruikt:

Kind: persoon jonger dan 18 jaar

Wezen en andere kwetsbare kinderen (OVC – Orphans and Vulnerable Children): kinderen die gegeven de lokale omstandigheden, buiten de traditionele vangnetten, het reguliere beleid en de lopende programma’s dreigen te vallen. Aan deze kinderen moet bijzondere aandacht worden besteed bij het ontwerpen en uitvoeren van programma’s en beleid.

Wezen: Kinderen waarvan een (halfwezen) of beide ouders (volwezen) is of zijn overleden.

Kinderen zonder ouderlijke zorg: alle kinderen die niet bij hun ouders wonen, om welke reden of door welke omstandigheden dan ook.

Recht op gezinsleven: In het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties staat vermeld dat het voor kinderen van het allergrootste belang is, op te groeien binnen het eigen gezin. Het scheiden van kinderen en ouders geldt als laatste maatregel, nadat alles is ondernomen om de ouders te ondersteunen bij hun opvoedingstaak en verantwoordelijkheden.

Het *gezin* is essentieel² voor:

- het lichamenlijk welzijn van het kind door adequate zorg en een veilige leefomgeving;
- de opvoeding van het kind vanwege de liefhebbende thuissituatie, de stimulerende leeromgeving, de aanwezigheid van geschikte rolmodellen, de interesse die wordt getoond in het kind en zijn/haar perceptie van de wereld;
- de toekomst van het kind door het creëren van een vertrouwenwekkende omgeving waar hij/zij zich thuis voelt mede door de aanwezigheid van de ouder(s) die advies en ondersteuning kan/kunnen geven, nu en in de toekomst.

Deze notitie beperkt zich tot kinderen zonder ouderlijke zorg.

Momenteel zijn er miljoenen kinderen wereldwijd die uit huis zijn geplaatst of die buitenshuis zouden moeten worden opgevangen omdat de ouders niet in staat zijn om voor hun kinderen te zorgen. Daar kunnen veel redenen voor zijn, zoals ziekte, dood of gevangenschap van ouders, migratie of gewapende conflicten, uithuisplaatsing door de kinderbescherming en/of de rechter, gevangenschap van het kind of omdat het kind zelf heeft besloten het huis te verlaten. Als ouders menen niet in staat te zijn om voor hun kind te zorgen, besluiten ze in bepaalde gevallen de kinderen achter te laten of er vrijwillig afstand van te doen³.

² Zie ook in *Het belang van het kind en voorwaarden voor ontwikkeling*, Margrite Kalverboer, Elianne Zijlstra, Ministerie van Justitie en Stichting Kinderpostzegels Nederland 2006, p. 29 en 30.

³ UNICEF submission to the Committee on the Rights of the Child, Geneva, 16 September 2005, p. 2

III Internationale verdragen en de verantwoordelijkheden van overheden

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (UNCRC) is getekend in 1990 en geratificeerd door 192 VN-lidstaten. De UNCRC dient als richtlijn voor alle activiteiten ter ondersteuning van kinderen zonder ouderlijke zorg. In het verdrag staat vermeld dat ontwikkeling gelijk staat aan het verwezenlijken van een reeks algemeen geldende en onvervreembare rechten. Het verdrag erkent dat kinderen zowel houder zijn van alle rechten inzake het UNCRC en tevens zeggenschap hebben over de inhoud; ze zijn niet slechts de ontvangers van bepaalde diensten of louter de begunstigden van beschermende maatregelen. Het UNCRC bevestigt dat het gezin hoofdverantwoordelijk is voor de bescherming en de opvang van kinderen en dat overheden de verantwoordelijkheid hebben om de relatie tussen het kind en het gezin te beschermen, in stand te houden en te ondersteunen. Verder vermeldt het verdrag nadrukkelijk dat de overheid de gezinssituatie van het kind moet beschermen.

Basisprincipes

De grondbeginselen (of basisprincipes) van het UNCRC dienen als referentiekader voor de uitvoering en monitoring van alle initiatieven en activiteiten die erop gericht zijn om de rechten van kinderen te eerbiedigen en te beschermen:

Belangen van het kind: Het UNCRC verklaart dat bij alle beslissingen over kinderen, alle passende maatregelen in beschouwing moeten worden genomen en dat de belangen van het kind de voornaamste uitgangspunt moeten vormen. Dit principe is van belang voor kinderen zonder ouderlijke zorg en wanneer er beslissingen worden genomen die betrekking hebben op hun verzorgers, bezittingen en toekomst. Het principe is verder relevant voor alles wat kinderen aangaat inclusief het ontwikkelingsbeleid en -programma's en de verdeling van publieke middelen.

Geen discriminatie: De rechten zoals vermeld in het UNCRC gelden voor alle kinderen. Landen moeten de meest kwetsbare en hulpbehoevende kinderen een voorkeursbehandeling geven om te garanderen dat hun rechten worden verwezenlijkt en beschermd. Dit is een essentieel beginsel voor kinderen zonder ouderlijke zorg omdat zij het risico lopen gediscrimineerd te worden op allerlei gebieden.

Recht op leven, welzijn en ontwikkeling: De basis van het UNCRC is het recht van kinderen op leven, welzijn en ontwikkeling. Dit principe benadrukt verder de noodzaak om de volledige en harmonieuze ontwikkeling van het kind te waarborgen met inbegrip van de fysieke, spirituele, morele, psychologische en maatschappelijke perspectieven. Overheden zijn verplicht om strategieën te ontwikkelen ten behoeve van de meest hulpbehoevende kinderen, onder wie kinderen zonder ouderlijke zorg.

Respect voor de mening van het kind: Dit principe bevestigt dat kinderen het recht hebben om hun mening te geven over zaken die hen aangaan en garandeert dat die mening wordt meegewogen bij het nemen van maatregelen, rekening houdend met de leeftijd en de mate van volwassenheid van het kind. Dit principe erkent het vermogen van kinderen om het besluitvormingsproces te optimaliseren en dat ze mogen meepraten en meebeslissen als burgers en "actors for change", dat wil zeggen dat juist kinderen veranderingen teweeg kunnen brengen. Dit principe benadrukt het belang dat kinderen zonder ouderlijke zorg meebeslissen over zaken die hen aangaan, zoals opvang en nalatenschap en dat kinderen een grote bijdrage kunnen leveren aan de strijd tegen armoede en onrecht.

Verantwoordelijkheid van nationale overheden

Kinderen hebben recht op zorg en bescherming die in overeenstemming is met hun rechten. Het is met name de verantwoordelijkheid van de overheid om in overeenstemming met het UNCRC kinderen te beschermen door middel van beleid, wetten en de hulpverlening. Deze zouden zich moeten richten op een standaardkwaliteit waaraan opvang van uit huis geplaatste kinderen of ouderloze kinderen

moet voldoen en op de regulering van de opvang in de praktijk en de instellingen die zich daarmee bezighouden. Overheden zouden zich tevens moeten richten op het monitoren van instellingen en actie moeten ondernemen tegen instellingen binnen hun landsgrenzen die de voorzieningen voor opvang van uit huis geplaatste of ouderloze kinderen ondersteunen in het buitenland maar die niet stroken met de geest en de intenties van het UNCRC.

In veel landen is de kwaliteit van de opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg laag en wordt de kwaliteit niet gecontroleerd.

Donoren en internationale instellingen begrijpen steeds beter dat respect voor mensenrechten deel uitmaakt van de wettelijke en institutionele kaders om ontwikkeling te bevorderen. Maar tot op heden zijn goed bestuur en andere initiatieven nog niet duidelijk van nut gebleken voor de bescherming van kwetsbare kinderen en de hervormingen van kindervetten. Met behulp van een internationale kwaliteitsstandaard kunnen overheden en donoren worden geholpen om de noodzakelijke voorwaarden te creëren voor kinderen zonder ouderlijke zorg. De VN richtlijnen voor Staten, die de voorzieningen van het CRC complementeren waren nog niet voltooid bij het schrijven van deze notitie. *(Ze zijn inmiddels voltooid en worden voorgelegd aan de General Assembly van de Verenigde Naties - oktober 2007)*

Deze richtlijnen⁴ zouden Staten moeten helpen bij het:

- herstructureren van maatschappelijke voorzieningen en systemen ten behoeve van kindbescherming om minder vaak een beroep te moeten doen op residentiële instellingen, het ontwikkelen van alternatieve vormen van opvang en het versterken van doelmatige preventieve en beschermende maatschappelijke dienstverlening binnen de gemeenschap;
- versterken van het wettelijke kader in lijn met het UNCRC om te garanderen dat de rechten van alle kinderen zonder ouderlijke zorg worden geëerbiedigd;
- strijden tegen discriminatie die ertoe leidt dat kinderen door de overheid moet worden opgevangen. Het betreft discriminatie wat betreft geslacht, lichamelijke of geestelijke beperking, etnische afkomst en HIV/aids van kinderen of hun familieleden;
- in gebruik nemen van kwaliteitsstandaards en ontwikkelen van goede procedures voor monitoring van alle organisaties die zich bezighouden met opvang van uit huis geplaatste kinderen;
- herverdeling van fondsen om voorrang te geven aan preventieve en alternatieve vormen van opvang.

IV Verschillende vormen van opvang

Er zijn vele redenen waarom kinderen het moeten stellen zonder ouderlijke zorg, daarom zijn er ook verschillende vormen van opvang. Het is belangrijk om te erkennen dat er situaties bestaan waarin niet in opvang wordt voorzien. Sommige landen beschouwen het niet als hun plicht om voor opvang te zorgen of handelen er niet naar, of er bestaan geen particuliere organisaties die deze rol overnemen. Bepaalde landen kunnen door het veelvuldig voorkomen van HIV/aids de grote aantallen kinderen niet aan en zijn zodoende niet in staat om voor opvang te zorgen. Kinderen leven op straat, vaak met andere kinderen of leven in kinderhuishoudens zonder vorm van ondersteuning. In andere gevallen, zijn kinderen die opvang nodig hebben, onbereikbaar voor de overheid of particuliere organisaties (zoals kinderen die ingelijfd zijn bij gewapende militie).

Uithuisplaatsing is de term die gebruikt wordt voor kinderen die niet meer bij hun oorspronkelijke gezin wonen, met uitzondering van adoptie (dit is namelijk gelijk aan ouderlijke zorg omdat de kinderen door de adoptie wettelijk gelijkgesteld worden aan biologisch eigen kinderen).

⁴ UNICEF ter beoordeling van het Comité inzake de Rechten van het Kind, Geneve, 16 september 2005, p. 9

De belangrijkste vormen⁵ zijn:

Kinderhuishoudens: Er zijn vele voorbeelden van kinderen die een eigen “huishouden” hebben opgezet na de dood van hun ouders (hoewel deze kinderen in het ouderlijke huis wonen, worden deze huishoudens toch gerekend tot de groep die buitenshuis worden opgevangen aangezien er geen sprake is van ouderlijke zorg). Deze huishoudens bestaan meestal uit kinderen van één familie waarbij de oudste de verantwoordelijkheid neemt voor het welzijn van zijn of haar broertjes of zusjes. Er zijn ook andere vormen: een mix van kinderen met en zonder familieband of groepen kinderen zonder familieband. Deze huishoudens ontstaan meestal door een specifieke noodsituatie, zoals gewapende conflicten, groepen straatkinderen of de HIV/aids pandemie. Kinderhuishoudens worden ook opgezet door professionele woongroepen/huizen.

Informele opvang door familieleden of anderen: Informele uithuisplaatsing van kinderen door hun ouders of familieleden, bij een verzorger zoals een grootouder of ander familielid (informele opvang door familie) of een vriend of kennis (informele pleegzorg), is veruit de meest voorkomende vorm van alternatieve opvang binnen samenlevingen.

Netwerkleegzorg en formele pleegzorg door familie van het kind of in het bredere netwerk van het kind (schoolvriendjes, leraar e.d.). Het betreft uithuisplaatsing voor de korte of langere termijn als gevolg van besluiten van gerechtelijke instanties of andere jeugdhulpverleningsorganisaties (zoals kinderbescherming of andere hulpverleningsinstanties). Deze vorm van opvang is ontstaan in de geïndustrialiseerde landen.

Permanente woongroepen/huizen: Dit zijn opvangfaciliteiten voor kinderen die worden geleid door professionele verzorgers. Dit kunnen tehuizen zijn waar kleinere of grotere groepen kinderen worden opgevangen door de gemeenschap, waar algemene opvang wordt verzorgd of specialistische zorg, behandelingen en therapieën, zoals voor kinderen met een beperking of kinderen die traumatische ervaringen moeten verwerken. Ook faciliteiten voor migrantenkinderen zonder ouderlijke zorg vallen hieronder en tehuizen die zich richten op scholing, zoals internaten.

Veilige en andere beschermende faciliteiten: Vaak “gesloten” opvangfaciliteiten die noodzakelijk zijn om slachtoffers van bijvoorbeeld mensenhandelaren in bescherming te nemen of om te voorkomen dat alleenstaande kinderen uitgebuit worden of in de criminaliteit terecht komen.

Transithuizen: Deze faciliteiten verzorgen de opvang van kinderen als ze door omstandigheden zijn gescheiden van hun ouders/verzorgers. Deze centra zorgen in de regel voor tijdelijke opvang totdat de ouders zijn opgespoord en de kinderen weer met hun ouders zijn herenigd.

Plaatsing in het buitenland: Kinderen kunnen in het buitenland worden geplaatst voor een korte of langere periode. Hierbij komen de volgende hierboven genoemde vormen voor: alle vormen van informele opvang (inclusief opvang door familie), formele pleegzorg en opvang in woongroepen. Verder kunnen kinderen worden geplaatst in de (in)formele opvang buiten hun land van herkomst of verblijf, inclusief kinderopvanghuizen zoals groepshuizen, “veilige faciliteiten” en “gesloten” instellingen en asielzoekerscentra and speciale groepen in vluchtelingenkampen.

De *wettelijke verantwoordelijkheid* van de verzorger kan nogal verschillen, niet alleen tussen de verschillende vormen van opvang maar ook daarbinnen. In sommige gevallen behouden de ouders de volledige ouderlijke macht. In andere gevallen wordt de verantwoordelijkheid gedeeld of wordt de ouderlijke macht toegewezen aan een voogd die indien nodig wordt aangewezen door de een gerechtelijke instantie. Landen met een wettelijk systeem gebaseerd op het islamitische recht kennen

⁵ Improving protection for children without parental care: A call for international standards, International Social Service and UNICEF, August 2004 p. 3 en 4

de voogdijsvorm genaamd “*kafala*”, waarbij kinderen in huis worden genomen door familie of derden via een - meestal permanent geldende - zorgverklaring. De verantwoordelijkheden onder deze voogdijsvorm zijn dezelfde als bij adoptie met het verschil dat het kind wettelijk het kind van de oorspronkelijke ouders blijft en dus identiteit niet wisselt.

De mate waarin een beroep wordt gedaan op de verschillende vormen van opvang is afhankelijk van het land of de gemeenschap. In de loop der tijd kunnen veranderingen optreden als gevolg van externe factoren (zoals epidemieën, oorlogen, natuurrampen), demografische factoren (zoals stedelijke migratie, emigratie, uiteenvallen van families), economische omstandigheden, geldende ideologieën, politiek gemotiveerde beslissingen en veranderingen van inzichten op basis van onderzoek.

V Specifieke problematiek

Sommige landen beschikken over goed functionerende wetten, een betrouwbaar politieapparaat en goede hulpverlenings- en gerechtelijke instanties. In veel ontwikkelingslanden zijn dergelijke systemen zwak of niet aanwezig en organisaties moeten er extra op toezien dat kinderen niet het slachtoffer worden van misbruik. Wettelijke bepalingen, beleidsmaatregelen en de hulpverlening zouden ook moeten zorgen dat de relatie tussen ouder en kind beschermd wordt en moeten garanderen dat al het mogelijke wordt gedaan om families bijeen te houden. Alternatieve opvang in plaats van weeshuizen en pleegzorg zouden onderzocht moeten worden en preventieve dienstverlening zou de hoogste prioriteit moeten krijgen. Nieuwe vormen van opvoedingsondersteuning en kindbescherming zouden ontwikkeld moeten worden ten gunste van het kind en de gehele familie.

De volgende punten zijn essentieel:

Een moeder en een vader zijn voor altijd de ouders: Het toevertrouwen van de eigen kinderen aan derden is vaak een laatste redmiddel. Ouders betalen een hoge prijs: ze verliezen de kinderen van wie ze houden, hun eer is aangetast en ze schamen zich voor de burens. Bij het zoeken naar een oplossing voor het kind is het belangrijk om de ouders erbij te betrekken zelfs als zij al jaren geleden afstand hebben gedaan van het kind.

De mening van kinderen is belangrijk: Zodra kinderen oud genoeg zijn, zouden ze moeten worden aangemoedigd om hun gevoelens en meningen te uiten. Kinderen kennen hun behoeftes en signaleren zaken die volwassenen negeren of van minder belang achten.

Actieve betrokkenheid van kinderen, ouders en gemeenschap: Alle leden van een familie (en in het bijzonder de kinderen om wie het gaat) zouden de mogelijkheden moeten krijgen om zich te uiten en een actieve rol te spelen bij het bepalen van hun toekomst. Voor hun welbevinden zijn ze afhankelijk van elkaar en hun gemeenschappen. De rechten van een familielid kunnen niet afdoende worden beschermd zonder dat de rechten van de andere familieleden worden beschermd.

Het onderkennen van de verschillende behoeftes van jongens en meisjes: De problemen en gevaren die jongens en meisjes moeten trotseren verschillen. Meisjes voltooien minder vaak hun opleiding en lopen meer risico op uitbuiting en seksueel misbruik (en dus HIV-infectie) in vergelijking met jongens in ontwikkelingslanden. Jongens beginnen meestal op jonge leeftijd met het verrichten van werkzaamheden die fysiek veeleisend zijn en komen eerder dan meisjes in contact met justitie of in de gevangenis terecht.

Houd rekening met de behoeftes van alle leeftijdsgroepen: Er zijn veel projecten die de zorg voor baby's, jonge weeskinderen en andere jonge kwetsbare kinderen centraal stellen, maar de opvang van kwetsbare adolescenten wordt vaak genegeerd. Het ondersteunen van jonge kinderen inzake gezondheidszorg, opvoeding en voeding is over het algemeen relatief eenvoudig. Ondersteuning

verlenen aan adolescenten is veel gecompliceerder als het gaat om zaken als hun gevoelswereld, scholing, het opdoen van levenservaring en reproductieve gezondheid.

VI Specifieke groepen kwetsbare kinderen

Wereldwijd zijn de leefomstandigheden van kinderen zonder ouderlijke zorg verschillend en er is geen uniforme oplossing. Om tot een succesvol resultaat te komen is het van belang verschillende oplossingen paraat te hebben. Beleidsmaatregelen kunnen effectiever gemaakt worden als er rekening wordt gehouden met de behoeftes van specifieke groepen kwetsbare kinderen.

Kinderen die leven in extreme armoede: De spanningen die extreme armoede met zich meebrengen leiden vaak tot het uiteenvallen van families, waardoor zowel ouders als kinderen hun waardigheid verliezen, evenals hun basisrechten en de hoop op een toekomst. Zolang er extreme armoede heerst, zullen er altijd ouders zijn die zich gedwongen voelen hun kinderen toe te vertrouwen aan derden, zullen er kinderen op straat leven en zullen de instellingen, die het welzijn van kinderen beschermen, betwijfelen of ouders bekwaam genoeg zijn om hun kinderen op te voeden.

Volgens de traditionele benadering is men geneigd kinderen die in armoede leven, uit huis te plaatsen omdat dat "beter voor hen is". In veel gevallen kunnen kinderen - ook degene die op straat leven - het beste ondersteund worden door ouders en de kinderen de instrumenten in handen te geven om bij elkaar te blijven. Toch zullen de armste families kwetsbaar blijven; zij besteden al hun tijd aan overleven. Het ontbreekt hen aan scholing en ze worden gestigmatiseerd. Een familie in crisis kan de hulp invoeren van ngo's of overheidsinstanties. Deze instanties moeten wel beseffen dat mensen die in grote armoede leven, vrezen dat ze uit de ouderlijke macht worden gezet. Dit kan de ouders er juist van weerhouden om preventieve ondersteuning te zoeken.

Kinderen die op straat leven: In grote steden in veel landen leven groepen kinderen op straat. Kinderen verlaten het ouderlijk huis om geld te verdienen, anderen lopen weg omdat ze de thuissituatie niet langer aankunnen of vanwege een traumatische gebeurtenis in het dorp of in de familie. Het leven op straat kan aantrekkelijk zijn voor kinderen maar hun gezondheid, kans om te overleven en welzijn lopen constant gevaar. Natuurlijk zijn er kinderen die erin slagen een bestaan op te bouwen, maar ze missen de liefde en solidariteit van een familie, evenals de culturele en economische tradities die hen niet konden worden aangeleerd omdat ze het ouderlijk huis voortijdig verlaten hebben. Instellingen zijn vaak gericht op het welzijn van kinderen en laten ook veel kinderen stuurloos achter omdat hen niet wordt geleerd hoe ze later actief kunnen deelnemen aan de maatschappij. Speciale aandacht moet worden geschonken aan hun gezondheid, (beroeps)opleiding, toekomstige werkgelegenheid, maar in het bijzonder zouden deze kinderen moeten worden herenigd met hun families en reïntegreren in de lokale gemeenschap.

Kinderen in aanraking met politie en justitie: Personen jonger dan 18 jaar die in aanraking komen met politie en justitie omdat ze ervan verdacht of beschuldigd worden een overtreding te hebben begaan. Veel kinderen zitten in hechtenis niet vanwege zware misdaden maar vanwege landloperij, bedelen, roken, spijbelen of alcoholgebruik. Meisjes kunnen in aanraking komen met justitie door criminele handelingen die hen juist worden aangedaan zoals verkrachting en seksuele uitbuiting. Kinderen in hechtenis hebben vaak te maken met grove schendingen van hun basisrechten. De omstandigheden waarin zij moeten zien te overleven, zijn in veel gevallen zeer slecht en mensonwaardig. Misbruik komt veel voor. Arrestaties, opsluiting en vonnissen zijn veelal arbitrair. Kinderen die in aanraking komen met politie en justitie hebben recht op een behandeling die bevorderend werkt voor zijn/haar gevoel van waardigheid en eigenwaarde, die rekening houdt met hun leeftijd en die zich richt op reïntegratie in de samenleving. Opsluiting van een jeugddelinquent (in een (jeugd)gevangenis, arrestantencel, tuchtschool of andere gesloten inrichting) zou te allen tijde voorkomen dienen te worden. Alternatieven hebben de voorkeur boven vrijheidsberoving, zoals

counseling, instellen van een proeftijd en maatschappelijke dienstverlening. Ook het strafrecht voor kinderen is in veel landen ontoereikend en herziening van wetgeving is noodzakelijk.

Kinderen als slachtoffer van mensenhandelaren: Jaarlijks worden wereldwijd veel kinderen slachtoffer van uitbuiting, misbruik en/of geweld. Ze worden onvrijwillig uit hun huis gehaald of van school, of zelfs verkocht door hun eigen families en komen terecht bij gewapende milities of belanden in de prostitutie; ze worden tot allerlei vormen van slavernij gedwongen. Velen werken in levensgevaarlijke en armzalige omstandigheden. Het gebruik van kinderen als handelswaar ten behoeve van arbeid of seks is bovendien een lucratieve internationale *business*. Mensenhandel, evenals andere vormen van criminaliteit, vindt plaats in een ondergronds circuit dat moeilijk aan te pakken is. Bovendien zijn families zich meestal niet bewust van de gevaren, ze geloven dat hun kinderen kans maken op een beter leven. Wereldwijd zouden arbeidswetten inzake kinderen strenger moeten worden en krachtiger moeten worden nageleefd door regeringen. De drijfveren voor mensenhandel moeten worden aangepakt in de lokale gemeenschappen door middel van armoedebestrijding, maar ook in de gemeenschappen waar de kinderen terecht komen en waar het sociaal geaccepteerd is om kinderen te gebruiken als arbeidskrachten of als sekswerkers. Het is van cruciaal belang om naast preventieve maatregelen, ook te zorgen voor de opvang van uitgebuite kinderen en specifieke ondersteuning te verlenen (bijvoorbeeld door middel van jeugdopvangcentra) zodat kinderen kunnen terugkeren in de samenleving. Kinderen zouden zoveel mogelijk moeten worden herenigd met hun ouders en re-integreren in de gemeenschap waar ze vandaan komen. De aanpak voor en door de gemeenschap blijkt heel effectief te werken.

Kinderen met een geestelijke en/of lichamelijke beperking: Van alle kinderen wereldwijd worden kinderen met een beperking het meest gestigmatiseerd en gemarginaliseerd. Kinderen met een visuele, auditieve, lichamelijke of verstandelijke beperking groeien meestal niet op in een gezinssituatie. Kinderen met een beperking zijn bijna altijd oververtegenwoordigd in overheidsinstellingen of particuliere weeshuizen. Deze centra zorgen niet voor de prikkel of de aandacht die de kinderen nodig hebben om, naar hun mogelijkheden, een volwaardig bestaan op te bouwen. Bovendien lopen ze grotere risico's op misbruik en verwaarlozing. In veel landen zijn de ouders van deze kinderen op zichzelf aangewezen. De armste gezinnen ontbreekt het aan financiële bijstand, ondersteuning van instanties, scholing en de mogelijkheden om tegemoet te komen aan de behoeftes van de kinderen en tegelijkertijd het gezin draaiende te houden. Zodoende zien ze geen andere uitweg dan te zwichten voor institutionele zorg. Speciale maatregelen zijn vereist om ouders te ondersteunen om kinderen met een beperking te verzorgen. Activiteiten die voor en door de gemeenschap zijn ontwikkeld, zouden een centrale plaats in het overheidsbeleid moeten innemen. Kinderen (met zware verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen) waarvoor institutionele zorg vereist is, zouden adequate hulpverlening en bescherming moeten krijgen.

Kwetsbaarheid als gevolg van HIV en aids: HIV en aids bespoedigen het uiteenvallen van families, vooral in Afrika en in toenemende mate in Latijns Amerika, Azië en Oost-Europa. Gezinnen worden gedupeerd en te gronde gericht door sterfte en ziekte van ouders, bovendien zijn dat zeer aangrijpende gebeurtenissen voor kinderen. Kinderen die één of beide ouders hebben verloren door een aan aids gerelateerde ziekte hoeven zelf niet met HIV geïnfecteerd te zijn, maar ze worden er wel zwaar door getroffen. Behalve het trauma dat het verlies van de ouder(s) met zich meebrengt, worden kinderen op school en in de gemeenschap gestigmatiseerd. Bovendien hebben ze vaak minder mogelijkheden op scholing en vallen hen minder materiële middelen ten deel in vergelijking met kinderen in pleegezinnen en die door familie worden opgevangen. Capaciteitsversterking van gezinnen is noodzakelijk, om bescherming en verzorging van kinderen te garanderen, door het leven van ouders te verlengen en kinderen en verzorgers te voorzien van economische en psychosociale ondersteuning. Toegang tot onderwijs en gezondheidszorg is voor deze kinderen noodzakelijk. Erfopvolging moet worden geregeld om de erfenis voor deze kinderen veilig te stellen. Gemeenschappen moeten zich openstellen voor deze kinderen om stigmatisering te voorkomen en om leden van de gemeenschap in staat te stellen vrijelijk over de ziekte te praten.

Kinderen in noodsituaties: Noodsituaties (gewapende conflicten en natuurrampen) kunnen ervoor zorgen dat ouders niet in staat zijn om hun beschermende taak te vervullen. Indien gemeenschappen worden getroffen door een noodsituatie zijn ze materieel en psychologisch vaak te zwak om te zorgen voor kinderen die, permanent of tijdelijk, hun ouders zijn kwijtgeraakt. Zeker in eerste instantie zal er nauwelijks een beroep kunnen worden gedaan op informele opvang. Het allerbelangrijkste is het opsporen van en hereniging met gezinsleden. In sommige gevallen is tijdelijke opvang buitenshuis onvermijdelijk.

In noodsituaties is het gevaar van schendingen van de rechten van kinderen die buitenshuis worden opgevangen vele malen groter vanwege de heersende onveiligheid, de afkalving van sociale controle en maatschappelijke waarden en het niet respecteren van wettelijke voorschriften. Als kinderen zich bevinden in een opvangsituatie zou er in het bijzonder moeten worden gelet op het voorkomen van misbruik en uitbuiting van kinderen door derden. Schendingen die kunnen voorkomen zijn moord of verminking uit wraak, kidnapping, gedwongen rekrutering voor gewapende milities, mensenhandel (voor adoptie of andere doeleinden) en seksueel misbruik en uitbuiting. Er zou bijzondere aandacht moeten worden geschonken aan opvang en reïntegratie van kindsoldaten, uitgebuite kinderen, kinderen die gewond zijn geraakt en kinderen die in een (tijdelijke) opvang zijn geplaatst.

VII Kader voor gezamenlijke actie

UNICEF en UNAIDS⁶ hebben een kader ontwikkeld ter bescherming, opvang en ondersteuning van wezen en andere kwetsbare kinderen die leven met HIV en aids, in samenwerking met ontwikkelingswerkers en vertegenwoordigers van uiteenlopende organisaties zoals overheidsinstanties, levensbeschouwelijke organisaties, ngo's, wetenschappelijke instellingen, particuliere en maatschappelijke organisaties. Het kader is gebaseerd op de lessen die geleerd zijn uit het verleden. Binnen dit kader worden mensen en gemeenschappen beschouwd als het fundament om een doelmatig en krachtig antwoord te bieden op het groeiende aantal wezen en andere kwetsbare kinderen in de wereld. Het is ontwikkeld met het oog op de HIV/aids pandemie maar met een aantal aanpassingen biedt het ook goede handvaten voor de opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg in het algemeen.

Bied ouders en kinderen de instrumenten om bij elkaar te blijven

In veel gevallen had het uiteenvallen van een gezin voorkomen kunnen worden als er preventieve ondersteuning was verleend die de crisis had kunnen afwenden. De traditionele benadering, om kinderen die in moeilijke omstandigheden leven, uit huis te plaatsen "omdat het beter voor hen is", moet zoveel mogelijk worden vermeden. In veel gevallen zijn kinderen er juist gebaat bij dat ouders en kinderen instrumenten in handen krijgen die ze nodig hebben om bij elkaar te blijven.

De hoofdelementen voor het bevorderen van zelfredzaamheid van gezinnen zijn:

- verbeteren van de koopkracht van het huishouden
- versterken en ondersteunen van capaciteiten ten behoeve van kindzorg
- dienstverlening op het gebied van gezondheid en voeding
- verhoging schoolpresentie en aanmeldingen
- versterken levensvaardigheden van jonge mensen
- aanpassen van wetten, beleid en dienstverlening ter handhaving ouder-kind relatie en de garantie dat al het mogelijke wordt gedaan om families bij elkaar te houden
- ontwikkelen van nieuwe vormen van opvoeding en kindbescherming ten gunste van het kind en de hele familie.

⁶ The framework for the protection, care and support of orphans and vulnerable children living in a World with HIV and Aids, UNAIDS and UNICEF, July 2004

Capaciteitsversterking van families ter bescherming en opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg

De overgrote meerderheid van kinderen zonder ouderlijke zorg woont bij familie. Ook de meeste kinderen die op straat leven, onderhouden banden met hun familie. Kinderen vestigen hun hoop op families maar deze hebben ondersteuning nodig van buitenaf voor de directe levensbehoeften maar ook voor de lange termijn.

De hoofdelementen voor het bevorderen van zelfredzaamheid van families zijn:

- verbeteren van de koopkracht van het huishouden
- versterken en ondersteunen van de capaciteiten ten behoeve van kindercare
- versterken levensvaardigheden van jonge mensen
- ondersteuning ten behoeve van erfopvolging
- in geval van HIV/aids, verlenging van de levens van ouders en psychosociale ondersteuning voor de getroffen kinderen en de verzorgers.

Mobiliseer de gemeenschap en ondersteun de initiatieven

Indien families niet op een adequate manier kunnen voldoen aan de basisbehoeften van kinderen, is de gemeenschap het vangnet om te zorgen voor de essentiële ondersteuning. In de praktijk is de zorg voor kinderen zonder ouderlijke zorg veelal afkomstig van de familie die met behulp van de gemeenschap in staat is om de extra monden te voeden. In andere gevallen zorgen gemeenschappen voor kinderen voor wie de familie geen verantwoordelijkheid kan nemen en/of die deel uitmaken van kinderhuishoudens. Capaciteitsversterking van gemeenschappen ter ondersteuning, bescherming en opvang van kinderen zonder ouderlijke zorg is de basis om hen te kunnen helpen. Hieronder volgen vier belangrijke interventiegebieden die moeten leiden tot gemeenschapsinitiatieven en ter versterking ervan:

- betrek plaatselijke leiders bij het proces om tegemoet te komen aan de hulpvraag van kwetsbare gemeenschapsleden.
- organiseer in samenwerking ondersteunende activiteiten.
- bevorder en ondersteun opvang door de gemeenschap van kinderen zonder ouderlijke zorg.
- in geval van HIV/Aids, organiseer en ondersteun activiteiten die de gemeenschap in staat stellen openlijker over de ziekte te praten.

Garandeer kinderen zonder ouderlijke zorg de toegang tot essentiële voorzieningen zoals onderwijs, gezondheidszorg, geboorteregistratie

Kinderen zonder ouderlijke zorg worden benadeeld bij het verkrijgen van essentiële voorzieningen ten behoeve van hun welzijn. In veel landen is hun schoolpresentie lager en ze lopen het risico op slechte voeding en gezondheid. Vanwege hun positie in de samenleving lopen ze tevens grotere risico's op misbruik en uitbuiting. Overheden hebben de verplichting om voor de noodzakelijke voorzieningen te zorgen voor alle kinderen en gemeenschappen. Ngo's, levensbeschouwelijke organisaties, de private sector en maatschappelijke organisaties spelen op lokaal niveau een doorslaggevende rol bij het vergroten van de toegankelijkheid van de voorzieningen. De volgende interventiegebieden zijn belangrijk:

- verhogen schoolpresentie en aanmeldingen
- garanderen van geboorteregistratie voor alle kinderen
- dienstverlening op het gebied van gezondheid en voeding
- verbeteren toegang tot veilige watervoorzieningen en sanitatie
- garanderen dat het rechtssysteem kwetsbare kinderen beschermt en hun recht op een gezinsleven
- garanderen van plaatsing van kinderen die niet door familie worden opgevangen
- versterken van lokale planning en activiteiten.

Garanderen dat overheden de meest kwetsbare kinderen beschermen door verbetering van het beleid en wetgeving en door regulering van ondersteuning van families en gemeenschappen

Hoewel de familie hoofdverantwoordelijk is voor de zorg en bescherming van kinderen, hebben nationale overheden de uiteindelijke verantwoordelijkheid om kinderen en hun welzijn te beschermen.

De meeste landen hebben het VN Verdrag inzake de Rechten van het Kind geratificeerd. Om aan de verplichtingen te voldoen, moeten landen maatregelen nemen die de bevoegdheden raken van veel verschillende sectoren. De problematiek omtrent kinderen zonder ouderlijke zorg valt niet onder de bevoegdheid van slechts één enkel ministerie. Regeringen moeten een vorm vinden waarbij verschillende ministeries met elkaar in contact treden. De ministeries van Onderwijs, Financiën, Volksgezondheid, Sociale Zaken en andere betrokken departementen moeten op een gecoördineerde en doelmatige manier, maatregelen nemen die de noden van deze kinderen verlichten zodat de relatie tussen ouder en kind wordt beschermd en families bij elkaar blijven.

Onderstaande hoofdlijnen zijn vastgesteld en moeten garanderen dat regeringen de meest kwetsbare kinderen in bescherming nemen:

- herstructureren van systemen van sociale zekerheid en kindbescherming om minder gebruik te hoeven maken van instellingen, ontwikkelen van alternatieve vormen van opvang, versterken van preventieve en beschermende sociale hulpverlening binnen de eigen gemeenschap;
- versterken van het wetgevende kader dat de lijn volgt van het UNCRC om te zorgen dat de rechten van alle kinderen zonder ouderlijke zorg worden gewaarborgd;
- strijden tegen discriminatie die er toe leidt dat kinderen terecht komen bij overheidsopvang: discriminatie op basis van geslacht, lichamelijke of geestelijke beperking, etniciteit en HIV bij kinderen of familieleden.
- werken volgens standaardprotocollen en ontwikkelen van goede monitoringsprocedures voor alle diensten die zich bezig houden met opvang buitenshuis;
- herverdeling van fondsen om preventie en alternatieve vormen van opvang voorrang te geven.

Bewustwording op alle niveaus door belangenverdediging en sociale mobilisatie om steun te krijgen voor kinderen zonder ouderlijke zorg

Het wijzigen van beleidsmaatregelen ten gunste van verschillende groepen kinderen kan alleen worden bereikt door belangenbehartiging (*advocacy*) en sociale mobilisatie in de betreffende landen en op internationaal niveau. Alle belanghebbenden moeten zich inzetten om steun te krijgen bij het grote publiek, de regeringen, donoren en internationale instellingen. De volgende hoofdlijnen zijn van belang voor het bevorderen van bewustwording en het verkrijgen van een zo breed mogelijke steun:

- sterkte/zwakte analyse met samenwerking als uitgangspunt;
- mobiliseren van invloedrijke leiders;
- informeren van de media;
- versterken en ondersteunen van activiteiten in het kader van sociale mobilisatie.

Conclusie

Via dit initiatief willen wij bijdragen aan de verdere uitwisseling van ideeën en informatie over alternatieve vormen van opvang voor kinderen zonder ouderlijke zorg. We hopen dat dit overzichtsdokument voor voldoende input geeft om de discussie verder te brengen en nieuwe ideeën te ontwikkelen voor geschikte opvang voor kinderen zonder ouderlijke zorg in India en Azië.

Cordaid en Kinderpostzegels Nederland

Bijlage 1 Lijst met afkortingen

CORDAID	Catholic Organisation for Relief and Development Aid
UNCRC	United Nations Convention on the Rights of the Child (Verdrag inzake de Rechten van het Kind)
HIV/AIDS	Human Immune Deficiency Virus/ Acquired Immune Deficiency Syndrome
IFCO	International Foster Care Organisation
ISS	International Social Service
IRC	International Reference Centre for the Rights of Children Deprived of their Family
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
OVC	Orphans and Vulnerable Children
UN	United Nations
UNAIDS	United Nations Programme on HIV/AIDS
UNICEF	United Nations Children's Fund

Bijlage 2 Specifieke problemen bij kinderen zonder ouderlijke zorg

Wezen en andere kwetsbare kinderen/ kinderen zonder ouderlijke zorg hebben vaak een lange weg afgelegd vol pijnlijke ervaringen die worden gekenmerkt door⁷:

Financiële rampspoed: Als de inkomsten van het gezin teruglopen en het spaargeld wordt besteed aan zorg, nemen de mogelijkheden van het huishouden af om te voorzien in de basisbehoeften van kinderen. Een toenemend aantal kinderen wordt gedwongen om de verantwoordelijkheid op zich te nemen om de familie te onderhouden.

Gebrek aan liefde, aandacht en affectie: Verlies van een ouder betekent vaak dat jonge kinderen achterblijven zonder constante responsieve zorg. Kinderen worden mogelijk niet meer gestimuleerd door de omgeving, het ontbreekt hen aan persoonlijke interactie, individuele affectie en steun.

Voortijdig schoolverlaten: Economische druk en de verantwoordelijkheid om voor ouders en broers of zussen te zorgen, kan ertoe leiden dat kinderen voortijdig van school afgaan, ook al leven de ouders nog.

Psychologische schade: Sterfte en ziekte van ouders kan extreme psychologische schade toebrengen bij kinderen en gaat samen met een gevoel van fatalisme dat wordt versterkt door het stigma dat weeskinderen opgeplakt krijgen. Hetzelfde geldt voor gehandicapte kinderen, kinderen met HIV/Aids en kindsoldaten.

Verlies van erfenis: In veel gevallen worden aan weeskinderen (en weduwen) geld en bezittingen ontnomen dat rechtmatig gezien aan hen toebehoort.

Groter risico op misbruik: Verarmd en zonder ouders die hen opvoeden en beschermen, lopen kinderen een verhoogd risico op misbruik. Velen worden gedwongen om te werken en/of worden seksueel uitgebuit in ruil voor geld, "bescherming", onderdak en/of voedsel.

Ondervoeding en ziekte: Kinderen zonder ouderlijke zorg lopen een verhoogd risico op ondervoeding en ziektes en zijn minder snel geneigd medische zorg in te roepen. Ernstige bedreigingen zijn seksueel overdraagbare infecties zoals HIV en ongewilde zwangerschappen.

Stigma, discriminatie en afzondering: Kinderen die onterfd zijn, moeten vaak hun huis verlaten en wonen in een niet vertrouwd en soms onwelkome omgeving. Kinderen die wees zijn geworden door aids worden eerder uitgesloten door hun familie dan anderen. Het stigma dat gehandicapten opgeplakt krijgen, wordt vaak ook gevoeld door de familie en de gemeenschap.

Druggebruik en misdaad: Aangezien kinderen zonder ouderlijke zorg zich meestal zelf moeten redden, is er een hoog risico op druggebruik en/of crimineel gedrag.

⁷ Improving protection for children without parental care; A call for international standards, International Social service and UNICEF, August 2004, p.9

Bijlage 3 Weeshuizen als laatste redmiddel⁸

Een sterk, gezond en hulpvaardig gezin kan voor een kind de belangrijkste leidraad vormen voor deugdzaam handelen, emotionele steun en levensonderhoud.

Binnen het gezin wordt de basis gelegd voor de begrippen eigen identiteit en eigenwaarde. Gezinnen hebben de verantwoordelijkheid om hun kinderen te onderhouden en op te voeden. Gezinnen zorgen dat kinderen zich veilig voelen. Gezinnen en gemeenschappen zijn voor kinderen van vitaal belang bij het aanleren van een cultureel bewustzijn en de praktische kennis en vaardigheden die nodig zijn om later een volwaardig en gezond leven te kunnen leiden. De familie (in de ruimste zin van het woord) en de gemeenschap zijn tevens essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. Kinderen leren door zij aan zij te werken met hun moeder, vader, tantes, ooms, oudere broers en zussen. In een rurale gemeenschap doen kinderen landbouwwerking op met behulp van familie en buren, in stedelijke gebieden leren kinderen op school en van familie hoe om te gaan met een computer. Door deel uit te maken van een gemeenschap leren kinderen zich cultureel aanvaardbaar te gedragen maar ook andere vaardigheden door te observeren en te leren van de manier van leven en werken van volwassenen om hen heen. Scheiding van hun familie kan betekenen dat de nu geïsoleerde gezinsleden (ouders en kinderen) hun netwerk kwijt raken, dat hen het gevoel van eigenwaarde wordt ontnomen evenals de wilskracht om tegen armoede te vechten.

Veel weeshuizen zijn opgezet vanuit een specifiek gevoelde behoefte. Zij krijgen vaak een permanent karakter omdat de huizen snel een oplossing bieden voor de opvang van kinderen die (tijdelijk) geen ouders/verzorgers hebben. Een groot aantal ngo's meent dat arme en berooide gemeenschappen veel baat hebben bij weeshuizen en zij tonen dit aan met zichtbare en indrukwekkende resultaten. De meeste instellingen zorgen voor onderdak, kleding, voedsel, medische zorg en bieden een zekere basis aan scholing. In bepaalde gevallen, wanneer kinderen van hun ouders gescheiden zijn als gevolg van conflicten, natuurrampen, of in geval van lichamelijk of seksuele mishandeling, zijn tijdelijke opvanghuizen van vitaal belang voor deze kinderen.

Weeshuizen en andere tehuizen voor langdurige opvang, zoals "kinderdorpen", kunnen echter niet zorgen voor een gezinsverband. De opzet van deze instellingen bemoeilijkt het geven van zorg die verder gaat dan het bieden van voedsel, medische zorg en scholing alleen. Kinderen, en vooral kinderen die voor langere tijd worden opgevangen, krijgen meestal niet de liefde, aandacht en het gevoel ergens bij te horen, die ze in een gezin zouden krijgen. Ze kunnen bovendien worden gestigmatiseerd omdat ze worden geassocieerd met ziekte, armoede en geestelijke of lichamelijke beperking.

In het ergste geval, worden kinderen geconfronteerd met strenge regimes in de tehuizen die hun ontwikkeling in de weg staan en die hen niet beschermen tegen een slechte behandeling of omstandigheden die vergelijkbaar zijn met kinderarbeid. In enkele instellingen is er sprake van seksueel misbruik. Veel instellingen hebben niet de structuur of het systeem om dit te voorkomen. Er bestaat geen internationale kwaliteitsstandaard voor de opvang van kinderen in instellingen en er zijn maar weinig ontwikkelingslanden die over moderne voorschriften beschikken ter regulering van weeshuizen of hun personeel.

Reïntegratie in de samenleving is een andere uitdaging. Kinderen uit rurale gebieden die langere tijd in een instelling in de stad hebben gewoond, spreken soms niet meer de traditionele taal van hun familie en hebben ook niet de belangrijke aspecten van de cultuur en tradities van die gemeenschap aangeleerd. Een kind dat een instelling verlaat, heeft vaak onvoldoende communicatieve vaardigheden en culturele identiteit om te reïntegreren in zijn of haar gemeenschap of in de gemeenschap waar de instelling zich bevindt.

⁸ A matter of belonging: how faith-based organizations can strengthen families and communities to support orphans and vulnerable children, Christian Aid and UNICEF, 2006, p.5, 6 and 7

Bijlage 4 Relevante informatiebronnen

Literatuur

1. A matter of belonging: How faith-based organizations can strengthen families and communities to support orphans and vulnerable children, Christian Aid and UNICEF, mei 2006
2. Stakeholders in foster care: an international comparative study, Shanti George, Nico van Oudenhoven, IFCO, 2002
3. Elaborating a life long plan: Kinship care, international Social Services, International Reference Centre for the Rights of Children Deprived of their Family (ISS/IRC), Geneve, maart 2006
4. Providing support to children affected by HIV/Aids and their families in the low prevalence countries of India and Cambodia: Programming issues, draft discussion document, USAID, maart 2006
5. State of the World Children 2006: Excluded and invisible, UNICEF, 2005
6. UNICEF submission to the Committee on the Rights of the Child for the Day of General Discussion on "Children without parental care", Geneve 16 september 2005
7. Facing the crisis: supporting children through positive care options, David Tolfree, Save the Children, UK, 2005.
8. The framework for the protection, care and support of orphans and vulnerable children living in a world with HIV and Aids, UNAIDS and UNICEF, juli 2004
9. Children on the Brink, A joint report on new orphans estimates and a framework for action, UNAIDS, UNICEF, USAID, juli 2004
10. Improving protection for children without parental care: A call for international standards, International Social Service and UNICEF, augustus 2004
11. Improving protection for children without parental care: Kinship care: an issue for international standards, ISS and UNICEF, augustus 2004
12. Improving protection for children without parental care: care for children in emergency situations: Implications for international standards, ISS and UNICEF, november 2004
13. How poverty separates parents and children: a challenge to human rights, a study by ATD Fourth World, 2004
14. India Country report, College of Social Work, Mumbai, India, 2004
15. The right to live in a family and community: Homes for children and adolescents in Brazil, IPEA/National Council of Rights of Children and Adolescents, Brazil, 2004
16. Forgotten families; Older people as carers for orphans and vulnerable children, HelpAge International and International HIV/Aids Alliance, 2003
17. A last resort: the growing concern about children in residential care: save the Children's position on residential care, International Save the Children Alliance, juli 2003
18. Community based care for separated children, David Tolfree, Save the Children Sweden, 2003

Relevante websites

1. www.bettercarenetwork.nl
2. www.ifco.info
3. www.atd-fourthworld.org
4. www.iss-ssi.org
5. www.ovcsupport.net
6. www.savethechildren.org.uk
7. www.unaids.org
8. www.unicef.org
9. www.viva.org